

דף ח

דין חרישה בשביעית ותוספת שביעית – במועד קטן ג-ד.

ט. א. באלו אופנים האב גולה ע"י בנו והבן גולה ע"י אביו, ובאלו אינו גולה?
ב. מה דין גלות בהכאת עבד וכותי? מה דין מלקות לחובל בהם?

א. האב גולה ע"י הבן באופנים שאין מצוה בדבר, כגון שלימדו אומנות וכבר יש לו לבן אומנות אחרת. (וכן בשחטב עצים ביער ונשל הברזל מן העץ. תוס').

הבן גולה ע"י אביו – בכל אופן. ולדברי רב כהנא, הדין כן רק לחכמים, אבל לרבי שמעון הסובר חנק חמור מסייף – אינו גולה, שלא מצינו גלות מכפרת אלא לדבר שמיתתו בסייף, ולא במיתת חנק החמורה יותר.

ב. העבד והכותי גולים ולוקים על ידי ישראל, שאם הרגו ישראל בשוגג – גולים, ואם קללוהו – לוקים. וישראל גולה על ידם [כמאן דאמר כותים גרי אמת הם (ע' סנהדרין פה). ואעפ"י שאינם בכלל 'עושה מעשה עמך']. ישראל שקילל כותי אינו לוקה, שכן אינו עושה 'מעשה עמך' (ונשיא בעמך לא תאר). אבל העיד עליו לחייבו מלקות והזום – לוקה. וכן אם הכהו הכאה שאין בה שוה פרוטה – לוקה, כמאן דאמר אין מקישים הכאה לקללה. [ויש דעה המקישה אותם, ולפיה אינו לוקה. ונחלקו בדבר תנאים בסנהדרין פה. ע"ש. ומשמע מהרמב"ם שלהלכה מקישים הכאה לקללה ולפי"ז אינו לוקה].

א. למעשה גזרו על הכותים להיותם כגויים לכל דבריהם, הלכך אין ישראל גולה או לוקה על ידיהם (ע' בפירוש רבי יהונתן מלונגיל, וכ"כ המפרשים בבאור השמטת הרמב"ם).

ב. נחלקו האחרונים במכה את עבדו ושהה יום או יומים עד שמת, האם גולה אם לאו.

ג. המכה את עבדו הכאה שיש בה שוה פרוטה – כתב בספר קצות החשן (תכד, עפ"י ב"י תכ) שאינו לוקה, ואעפ"י שפטור מלשלם שהרי הוא כרכוש, הריהו כשאר חובל בחברו שריבתה תורה לתשלומין ולא למלקות [כי בעצם הוא 'בר תשלומין' אלא שזכה באותו ממון משום מה שקנה עבד קנה רבו. יש מבארים דבריו רק לענין תשלומי צער ריפוי ובושת, שלענין זה אין לרב קנין בו, אבל תשלומי נזק אין בהם חיוב מעיקרא (עפ"י הגר"ח). ולפי"ז אם אין חיוב בתשלומין הנ"ל או שאין בהם שוה פרוטה – לוקה].

דף ט

כ. א. מה דינו של גר תושב שהרג את הנפש בשגגה?

ב. מה דינו של עכו"ם שהרג נפש בשגגה?

ג. מה דינו של ישראל שהרג בשגגה גר תושב?

א. גר תושב שהרג ישראל; אפילו הרגו ללא התראה ואפילו בשגגה – נהרג.

דעת הרמב"ם ורוב הראשונים שנידון למיתה בבית דין. ויש שפרשו נהרג ביד גואל הדם, כי אין לו עיר מקלט, אבל לא בב"ד.

גר תושב שהרג גר תושב – גולה. לדברי רב חסדא: בדרך ירידה דוקא, אבל בדרך עליה – נהרג. ולרבא, בדרך עליה פטור מכלום.

ובאומר מותר; לרבה – נהרג, שקרוב למזיד הוא. ולרב חסדא (ואביי) – פטור. והוא הדין לסבור שהוא בהמה ונמצא אדם (= גר תושב. תוס'), כנעני ונמצא גר תושב – לרבה חייב ולרב חסדא פטור. הרג גוי – פטור מכלום (אחרונים). ואם הרגו גואל הדם – נהרג עליו (מנחת חינוך). ואפילו אם אותו גוי שומר שבע מצוות. אך אין הדבר ברור (עריטב"א).

ב. גוי שהרג נפש בשגגה – מדברי רש"י (כאן ובסנהדרין) מבואר שחייב מיתה בבית דין (וכ"כ הריטב"א ורבנו פרץ). והרמב"ן חולק וסובר שאם הרג בן נח – פטור. וברמב"ם (מלכים י, א; רוצח ה, ד) משמע שבן נח שהרג אדם בשגגה פטור אלא שאם גואל הדם הרגו – אינו נהרג. (הרג נכרי שאינו שומר שבע מצוות – י"א שפטור בכל אופן). ב'אומר מותר' – לדעת רב חסדא (ואביי) אינו נהרג. ולרבה – נהרג. וכן הלכה.

ג. ישראל שהרג גר תושב – אינו מפורש בסוגיא אם גולה אם לאו, ותלוי הדבר בגרסאות שבמשנה, ונחלקין הראשונים בדבר; הרמב"ם (רוצח ה, ג) פסק שגולה, והראב"ד פסק לפטור.

כא. הסומא והשונא שהרגו בשגגה, מה דינם?

הסומא שהרג בשגגה – לדברי רבי יהודה אינו גולה (בלא ראות – למעט סומא). ולדברי רבי מאיר גולה (בלא ראות, בבלי דעת – מיעוט אחר מיעוט, לרבות). הרמב"ם (רוצח ו, יד) פסק כרבי יהודה שאינו גולה [מפני שהוא קרוב לאונס]. ויש חולקים (ע' במאירי).

שונא שהרג; לתנא קמא – אינו גולה. לרבי יוסי (בר' יהודה) – נהרג [שלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד, וזה מזיד ומותר הוא]. ורבי שמעון אמר: פעמים גולה ופעמים אינו גולה; כשניכר שהרג ללא דעת, כגון שנפסק החבל – גולה [אלא שלרבי אין חיוב גלות בנפסק החבל. וכתבו התוס' שלשיטתו משכחת לה כגון שנפל בעצמו עליו מגובה, שודאי לא עשה כן לדעת]. וכשאפשר לתלות שעשה לדעת, כגון שנשמט החבל מידו – אינו גולה.

א. הרמב"ם (ו, י) פסק שהשונא שלא דיבר עמו שלשה ימים באיבה – אינו נקלט, חזקתו שהוא קרוב למזיד.

ויש שהגדיר את ה'שונא' שבסוגיתנו, שניכר לרבים שהוא שונא את חברו, ויורד עמו לחייו ומוסרו לשלטון ומיצר לו במה שיכול (עפ"י רב שרירא גאון).

ב. כאשר רגלים לדבר שהרג בלא מתכוין, כגון שנשמט הברזל מקתו – נראה שתלוי הדבר בשני תירוצי התוס' (ב. ד"ה מעידין) אם גולה לתנא קמא אם לאו; לפי תירוץ אחד אינו גולה, כי יש לנו לומר שבשנאה הכהו. ולפי תירוץ אחר גולה, ולא דיבר תנא קמא אלא כשאין רגלים לדבר שהיה שוגג.

ונראה שלרבי יוסי נהרג רק כשהעדים אומרים שהיה מזיד, אך ללא התראה, מפני שהוא כמותרה. וצ"ב.

כב. אלו הן שש ערי מקלט, איזה מקומן, ומאימתי החלו לקלוט את הרוצחים?

שלוש ערים הבדיל משה בעבר הירדן מזרחה שמש, ומולן הבדיל יהושע בארץ כנען עוד שלש; חברון ביהודה כנגד בצר במדבר. שכם בהר אפרים כנגד רמות בגלעד. קדש בהר נפתלי כנגד גולן בבשן. ומחולקות בשוה על פני הארץ מצפון לדרום. בין העיר הצפונית ולצפון ובין הדרומית ולדרום כמרחק שבין עיר לעיר. ולא החלו לקלוט אלא לאחר שהיו כל השש מוכנות לקלוט, (לאחר י"ד שנה של כיבוש וחילוק. רש"י).

מלבד אותן שש ערים, היו עוד ארבעים ושתים ערי הלויים, שגם הן קלטו את הרוצח, אם ברח לשם לדעת, כדי להקלט שם. ואילו שש הערים היו קולטות בין לדעת בין שלא לדעת. יש מצדדים לומר שאין נקראת קליטה לדעת אלא בשעת הכניסה לעיר, אבל נודע לו כשהוא בתוך העיר, אין זו קליטה לדעת (ע' מנחת חינוך תקכ; אמרי בנימין).

דף י

כג. אלו הלכות נאמרו בסוגינתנו בנוגע לסידור עיר המקלט, אופיה, ושאר פרטים הנוגעים לקליטתה?

כאמור, שש ערי המקלט קולטות בין לדעת בין שלא לדעת (- שלא ידע שהיא קולטת, ואפילו הכניסו חברו כשהוא ישן וכדומה. ראשונים). ואין עושין אותם כפרים קטנים ונדחים, ולא כרכים גדולים, אלא עיירות בינוניות (יש אומרים שצריכות להיות פרוזות. וי"ח). ויהיו מצויים שם מים ומזון ושווקים, וסביבותיה מיושבות, וידורו שם כהנים לויים וישראלים. לדברי רבי נחמיה אין מכניסים לשם כלי נשק ומצודה. ולדעת הכל אין פורסים בה מצודות ואין מפשילין לתוכה חבלים - כדי שלא תהא רגל גואל הדם מצויה שם.

כללו של דבר: יש לדאוג שהגולים לתוכה יוכלו לחיות בה כהוגן (הוא ינוס... וחי. ולכן תלמיד שגלה - מגלים רבו עמו. וכן רב שגלה - מגלים ישיבתו עמו), ויהיו מוגנים מיד גואלי הדם. עיר שרובה רוצחים - אינה קולטת. עיר שאין בה זקנים - מחלוקת ר' אמי ור' אסי (ור' אלעזר). להלכה - אינה קולטת.

על פרשיות הדרכים בכל הארץ, היו מציבים שלטי 'מקלט' להורות לרוצח את דרכו. חייבים ב"ד לתקן הדרכים לערי מקלט ולהרחיבן ולהסיר מהן כל מכשול, ואין מניחים בדרך לא תל ולא גיא ולא נהר אלא עושים עליו גשר, כדי שלא לעכב את הבורח (רמב"ם הל' רוצח ושמירת הנפש ה,ה).

כד. א. מה דרשו מסמיכות הכתובים את בצר במדבר... וזאת התורה?

ב. כיצד נדרש הכתוב אהב כסף לא ישבע כסף, ומי אהב בהמון לא תבואה?

ג. מה דרשו ממי טוב יום בחצריך מאלף?

ד. מנין שבדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו?

ה. על מי מוסב המשפט ולו אין משפט מות?

ו. מה למדים מן הכתוב: ושלחו זקני עירו ולקחו אתו משם?

ז. מה למדים מוזה דבר הרצח?

א. את בצר במדבר... וזאת התורה - דרש רבי יוחנן שדברי תורה קולטים כערי המקלט. אבעית אימא: בשעה שעוסק בה, שנקלט מפני גואל הדם. ואב"א: קולטין ממלאך המות.